

تاریخ وصول: ۱۳۸۵/۳/۵

تاریخ تأیید: ۱۳۸۵/۸/۱۴

مروری بر قانون تجارت الکترونیک ایران (ماهیت و اصول)

حسین علی احمدی*

هدف این مقاله معرفی فصول، مباحث و ابواب قانون تجارت الکترونیک در ایران و بررسی تعاریف موجود در این قانون و قواعد و اصول حاکم بر آن است. این تلاش در چهاربخش: "شالوده" و "تعاریف" و "اصول و قواعد" و "مقایسه و تحلیل" تقدیم می‌گردد.

بخش ۱. شالوده قانون تجارت الکترونیک ایران
در این بخش مروری اجمالی بر ابواب، اهداف و قلمرو قانون تجارت الکترونیک در ایران صورت می‌گیرد تا معلوم گردد شالوده و دسته بندی مباحث حقوقی مطرح در قانون کدام است.

*عضو هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران.
۱. نک: آناردکتر مهدی شهیدی، عضو هیات علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی در جمهوری اسلامی ایران.

چکیده: قانون تجارت الکترونیک ایران اخیراً تصویب شد. این قانون برای سرعت در تجارت وضع شد و از تعاریف جدید و اصول متنوعی برخوردار است. بازشناسی این اصول و تعاریف به شناخت بهتر قانون کمک می‌کند و نگاه اسلامی به آن می‌تواند راهگشا برای حقوق آتی ایران باشد.

کلیدواژه: قانون تجارت الکترونیک ایران، حقوق اسلامی.

مقدمه

روش قانون‌نویسی در قانون تجارت الکترونیک ایران به روش فرانسوی و از کلی به جزئی تنظیم شده است. ترتیب نگارش این قانون چنین است: باب، مبحث و فصل. این روش در آثار برخی از حقوق‌دانان ایرانی نیز متداول بوده است.

۱. ابواب قانون تجارت الکترونیک در ایران

قانون تجارت الکترونیک ایران در شش باب تنظیم و در هر باب در صورت نیاز مباحثی طرح و در هر مبحث عنداللزوم از فصل بندی استفاده شده است. ابواب قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب زمستان ۱۳۸۲، عبارت‌اند از:

باب اول - مقررات عمومی.

• مبحث اول: در کلیات

۱. فصل اول: قلمرو و شمول قانون

۲. فصل دوم: تعاریف

۳. فصل سوم: تفسیر قانون

۴. فصل چهارم: اعتبار قراردادهای خصوصی

• مبحث دوم: در احکام داده پیام

• مبحث سوم: «داده پیام» مطمئن

۱. فصل اول: امضاء و سابقه الکترونیکی مطمئن

۲. فصل دوم: پذیرش، ارزش اثباتی و آثار سابقه و

امضای الکترونیکی مطمئن

• مبحث چهارم: مبادله «داده پیام»

۱. فصل اول: اعتبار قانونی ارجاع در «داده پیام»،

عقد و اراده طرفین

۲. فصل دوم: انتساب داده پیام

۳. فصل سوم: تصدیق دریافت

۴. فصل چهارم: زمان و مکان ارسال و دریافت

«داده پیام».

باب دوم: دفاتر خدمات صدور گواهی الکترونیک .

باب سوم: در قواعد مختلف.

• مبحث اول: حمایت‌های انحصاری در بستر

مبادلات الکترونیک

۱. فصل اول: حمایت از مصرف کننده

۲. فصل دوم: قواعد تبلیغ

۳. فصل سوم: حمایت از داده پیام های شخصی.

• مبحث دوم: حفاظت از «داده پیام» در بستر

مبادلات الکترونیک

۱. فصل اول: حمایت از حقوق مؤلف در بستر

مبادلات الکترونیک

۲. فصل دوم: حمایت از اسرار تجاری

۳. فصل سوم: حمایت از علائم تجاری.

باب چهارم: جرایم و مجازات‌ها.

• مبحث اول: کلاهبرداری کامپیوتری

• مبحث دوم: جعل کامپیوتری

• مبحث سوم: نقض حقوق انحصاری در بستر

مبادلات الکترونیک

۱. فصل اول: نقض حقوق مصرف کننده و قواعد

تبلیغ

۲. فصل دوم: نقض حمایت از «داده پیام» های

شخصی.

• مبحث چهارم: نقض حفاظت از «داده پیام» در

بستر مبادلات الکترونیک

۱. فصل اول: نقض حق مؤلف

۲. فصل دوم: نقض اسرار

۳. فصل سوم: نقض علائم تجاری

۴. فصل چهارم: سایر موارد.

باب پنجم: جبران خسارت.

باب ششم: متفرقه.

سایر ابواب در قانون تجارت الکترونیک ایران

مباحث و فصولی برای آن مقرر نشده است.

۲. اهداف قانون تجارت الکترونیک ایران

ایران سال‌هاست از کندی تجارت و کاغذ بازی اداری، علاوه بر عدم استفاده از تکنولوژی‌های پیشرفته رنج می‌برد. هدف از وضع قانون تجارت الکترونیک در ایران، علاوه بر سرعت بخشی و مانع‌زدایی برای

اگرچه نظام‌مند است، ولی اشکالاتی نیز دارد. این قانون در مواردی با اصول کلی حقوقی ایران سازگاری ندارد. برخی از این اشکالات و نارسایی‌ها، بدین‌قرارند:

الف) پذیرش اصل حسن نیت در زمینه مسئولیت مدنی^۲ با قواعد غصب در حقوق ایران تفاوت دارد؛ کسی که بدون سوء نیت اقدام به تصرف در مال دیگری کند در قواعد مدنی ایران و قواعد فقه شیعه دارای مسئولیت مدنی است. اما براساس حقوق کامن‌لا (Common Law) در صورت احراز حسن نیت در مواردی مسئول شناخته نمی‌شود.^۳

ب) اطلاق ماده ۱ قانون تجارت الکترونیک در ایران شامل همه نظام‌های موجود در جهان - که در ایران نیست - نیز می‌شود. علاوه بر آنکه همه نظام‌هایی که پس از این تولید خواهد شد و هم اکنون برای همه جهانیان ناشناخته است را نیز دربرمی‌گیرد. از این نظر این ماده توجیه منطقی ندارد، بلکه نوعی افراط در برابر تفریط گذشته تلقی می‌شود.

ج) قانون به مباحث تجارت الکترونیک نظامی و امنیتی نپرداخته است و از این جهت کاستی دارد. د) در این قانون واژه تکنولوژی‌های جدید تعریف نشده و ناشناخته است و عرف جامعه نیز تعریف و مصداق کاملاً روشنی از آن ندارد.

ه) پرداخت الکترونیک دارای حساسیت و اهمیت فوق العاده و با سایر اطلاعات الکترونیک متفاوت است. ولی قانون تجارت الکترونیک ایران به این حساسیت توجه نکرده و تفاوت آن را مد نظر قرار نداده است.

مشارکت و کسب سهم مناسبی از تجارت در جهان، بدین قرار است:

• مبادله آسان اطلاعات در واسط‌های الکترونیکی

• ایمنی اطلاعات در واسط‌های الکترونیکی
وضع کنندگان قانون تجارت الکترونیک در ایران هدف از وضع قانون و قلمرو کاربرد آن را در ماده ۱ چنین مقرر می‌دارند:

ماده ۱: این قانون مجموعه اصول و قواعدی است که برای مبادله آسان و ایمنی اطلاعات در واسط‌های الکترونیکی و با استفاده از سیستم‌های ارتباطی جدید به کار می‌رود.

۳. قلمرو کاربرد قانون تجارت الکترونیک در ایران

قلمرو کاربرد این، سیستم‌های ارتباطی جدیدند. قانونگذار ایرانی به تشریح این اصطلاح نمی‌پردازد و از این نظر ماده ۱ این قانون نامفهوم است. بنابراین، قانونگذار دقت لازم را ننموده و هرچند فصل دوم را به تعریف اختصاص داده ولی به تعریف این اصطلاح نپرداخته است. شاید بتوان امور زیر را از مصادیق کاربرد قانون تجارت الکترونیک در ایران دانست:

۱. سیستم‌های رایانه‌ای،
۲. سیستم‌های مخابراتی،
۳. سیستم‌های صوتی - تصویری،
۴. سیستم‌های اطلاعاتی،
۵. سیستم‌های بی‌سیم،
۶. شبکه‌های ماهواره‌ای،
۷. سیستم‌های الکترونیک.

۴. بررسی قانون تجارت الکترونیک در ایران

دسته‌بندی مباحث قانون تجارت الکترونیک در ایران

2. ELECTRONIC COMMERCE, Third Edition, Michael Chi Sick And Alistair Kelman (London, Sweet & Maxwell, 2002, chapter 12, p 323.

۳. مرتضی نصیری، درس دکتری حقوق تجارت بین الملل، ج ۴، نیمسال دوم ۱۳۷۵، بحث ضمان در تجارت بین الملل.

۴. ارجاع در داده پیام (Incorporation By Reference): به منابعی خارج از «داده پیام» عطف می‌شود که در صورت مطابقت با ماده ۱۸ این قانون جزئی از «داده پیام» محسوب می‌شود.

۵. تمامیت داده پیام (Integrity): عبارت است از موجودیت کامل و بدون تغییر «داده پیام». اعمال ناشی از تصدی سیستم از قبیل ارسال، ذخیره، یا نمایش اطلاعات که به طور معمول انجام می‌شود خدشه‌ای به تمامیت «داده پیام» وارد نمی‌کند.

۶. نظام رایانه‌ای (Computer System): هر نوع دستگاه یا مجموعه‌ای از دستگاه‌های متصل سخت افزاری - نرم افزاری است که از طریق اجرای برنامه‌های پردازش خودکار «داده پیام» عمل می‌کند.

۷. سیستم اطلاعاتی (Information System): سیستمی برای تولید (اصل سازی)، ارسال، دریافت، ذخیره، یا پردازش «داده پیام» است.

۸. سیستم اطلاعاتی مطمئن (Secure Information System): سیستم اطلاعاتی است که:

۱. به نحوی معقول در برابر سوء استفاده و نفوذ محفوظ باشد.
۲. سطح معقولی از قابلیت دسترسی و تصدی صحیح را دارا باشد.
۳. به نحوی معقول، متناسب با اهمیت کاری که انجام می‌دهد پیکربندی و سازماندهی شده باشد.
۴. موافق با «رویه ایمن» باشد.

۴. معادل برخی از این اصطلاحات به زبان انگلیسی عبارت‌اند از:

DATA MESSAGE, ELECTRONIC, DISTANCE CONTRACT, PRIVATE DATA, DURABLE MEDIUM ORIGINATOR, ADDRESSEE, SIGNATURE SECURE, ENHANCED, INCORPORATION BY REFERENCE, SYSTEM, INFORMATION, INTEGRITY, SYSTEM, ADVANCED, SECURE METHOD, ELECTRONIC COMPUTER, SECURE INFORMATION SYSTEM.

و) توجه به منافع ملی در محاسبه سود و زیان مقررات پیش بینی شده و تفکیک میان منافع تولید کنندگان و توزیع کنندگان و مصرف کنندگان اطلاعات در این قانون بسیار کم‌رنگ است و در مواردی اساساً وجود ندارد.

۲. تعاریف قانون تجارت الکترونیک ایران

الف) تعاریف مندرج در قانون

ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک در ایران به بیان تعاریف برخی از اصطلاحات به کار رفته در قانون اختصاص یافته است. ولی اصطلاحات زیادی در این قانون و در سیستم‌های جدید ارتباطی وجود دارند که در این قانون تعریف نشده‌اند. مهم‌ترین تعاریف در این قانون، عبارت‌اند از معادل اصطلاحات لاتین به کار رفته در متن قانون که به فارسی برگردان شده^۴ اصطلاحات تعریف شده در این قانون که در تجارت الکترونیک در صورت عدم تصریح در قرارداد استفاده خواهند شد، عبارت‌اند از:

۱. داده پیام (Data Message): هر نمادی از واقعه، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی، نوری و یا فناوری‌های جدید اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره یا پردازش می‌شود.

۲. اصل ساز (Originator): منشا اصلی «داده پیام» است که داده پیام به وسیله او یا از طرف او تولید یا ارسال می‌شود. اما شامل شخصی که در خصوص «داده پیام» به عنوان واسطه عمل می‌کند، نخواهد شد.

۳. مخاطب (Addressee): شخصی است که اصل ساز قصد دارد وی «داده پیام» را دریافت کند، اما شامل شخصی که در ارتباط با «داده پیام» به عنوان واسطه عمل می‌کند نخواهد شد.

روش‌های معمول و مورد استفاده در این نوع مبادلات، ارزیابی می‌شود.

۱۴. مصرف‌کننده (Consumer): هر شخصی است که به منظوری، جز تجارت یا شغل حرفه‌ای اقدام می‌کند.

۱۵. تأمین‌کننده (Supplier): عبارت از شخصی است که بنا به اهلیت تجاری، صنفی یا حرفه‌ای فعالیت می‌کند.

۱۶. وسائل ارتباط از راه دور (Means Of Distance Communication): عبارت از هر نوع وسیله‌ای است که بدون حضور فیزیکی همزمان تأمین‌کننده و مصرف‌کننده جهت فروش کالا و خدمات استفاده می‌شود.

۱۷. عقد از راه دور (Distance Contract): ایجاب و قبول راجع به کالاها و خدمات بین تأمین‌کننده و مصرف‌کننده با استفاده از وسائل ارتباط از راه دور است.

۱۸. واسط بادوام (Durable Medium): یعنی وسایلی که به موجب آن مصرف‌کننده بتواند شخصاً «داده پیام»‌های مربوطه را بر روی آن ذخیره کند. از جمله شامل فلاپی دیسک، دیسک فشرده، دیسک سخت و یا پست الکترونیکی مصرف‌کننده.

۱۹. داده‌پیام‌های شخصی (Private Data): یعنی «داده پیام»‌های مربوط به یک شخص حقیقی موضوع داده (Data Subject) مشخص و معین.

ب) اشکالات در تعاریف قانونی اختصاص دادن ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک در

۹. رویه ایمن (Secure Method): رویه‌ای است برای تطبیق صحت ثبت «داده پیام»، منشا و مقصد آن با تعیین تاریخ و برای یافتن هرگونه خطا یا تغییر در مبادله، محتوا و یا ذخیره سازی «داده پیام» از یک زمان خاص. یک رویه ایمن ممکن است با استفاده از الگوریتم‌ها یا کدها، کلمات یا ارقام شناسایی، رمزنگاری، روش‌های تصدیق یا پاسخ برگشت و یا طرق ایمنی مشابه انجام شود.

۱۰. امضای الکترونیکی (Secure/Enhanced/Advanced Electronic): عبارت از هر نوع علامت منضم شده یا به نحو منطقی متصل شده به «داده پیام» است که برای شناسایی امضاکننده «داده پیام» مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۱۱. امضای الکترونیکی مطمئن (Secure/Enhanced Advanced Electronic Signature): هر امضای الکترونیکی که مطابق با ماده ۱۰ این قانون باشد.

۱۲. امضاءکننده (Signatory): هر شخص، یا قائم مقام وی که امضای الکترونیکی تولید می‌کند.

م. شخص (Person): اعم است از شخص حقیقی و حقوقی و یا سیستم‌های رایانه‌ای تحت کنترل آنان.

۱۳. سنجش عقلانی (Reasonableness Test): با توجه به اوضاع و احوال مبادله «داده پیام» از جمله طبیعت مبادله، مهارت و موقعیت طرفین، حجم مبادلات طرفین در موارد مشابه، در دسترس بودن گزینه‌های پیشنهادی و رد آن گزینه‌ها از جانب هر یک از طرفین، هزینه گزینه‌های پیشنهادی، عرف و

موجب بروز مشکلاتی در مجامع حقوقی، از جمله در دادگستری می‌شود.

با این وصف ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک در ایران یک قانون داخلی است و قانون بین‌المللی نیست تا مشکلی به بارآید حتی اگر انگلیسی آن با تعبیر فارسی درست برابر یکدیگر نباشند. بنابراین، قانون رهگشاست و این ایراد فقط می‌تواند یک ایراد ادبی باشد، نه یک ایراد حقوقی اما در جواب این اشکال می‌توان چنین استدلال کرد:

اشکال بر ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک در ایران وارد است و تأثیر حقوقی زیادی نیز به بار می‌آورد. زیرا در مثال‌های متعددی حتی اگر دادگاه مقرر دعوا یک دادگاه خارجی باشد، قوانین ایران و از جمله ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک ایران حاکم می‌شود. برای مثال اگر جرم نادیده گرفتن حق کپی‌رایت شرکت ماکروسافت توسط یک شرکت رایانه‌ای زیر نظر شهرداری تهران برای آموزش شهروندان تهرانی واقع شود و دعوی در اقامتگاه شرکت ماکروسافت و در کشور خارجی مطرح شود، بر اساس قواعد حل تعارض، قانون حاکم بر جرائم، قانون محل وقوع جرم است و در این مثال محل وقوع جرم رایانه یک شرکت ایرانی فرض شده است و بر اساس این قاعده، قانون ایران حاکم است و بر اساس ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک در ایران باید خصوصی بودن یا نبودن تشخیص داده شود. ولی اگر موضوع برعکس باشد و یک شرکت خارجی از ایران اطلاعاتی ربوده باشد، تشخیص این موضوع بر عهده محاکم و قوانین کشور خارجی خواهد بود.

۳. برخی از تعاریف مانع اغیار نیست. به طور مثال یکی از بندهای دیگر ماده ۲ قانون تجارت

ایران به تعاریف قانونی از محاسن این قانون است. اما پیش‌بینی نکردن برخی از واژه‌های مورد استفاده در این حوزه را می‌توان یکی از عیب‌های عمده این قانون دانست. برخی از این اشکالات و معادل‌های نامأنوس عبارت‌اند از:

۱. هدف قانون‌گزار وارد کردن برخی مفاهیم از حقوق خارجی بدون توجه به ادبیات بومی و وجود مفاهیم معادل داخلی بوده است؛ وگرنه استفاده از واژه "تولید کننده" به جای "اصل ساز" (Originator) اشکال اساسی نداشت و در فرهنگ فارسی‌زبانان جاافتاده‌تر نیز بود. همچنین، استفاده از واژه مرسوم لوح فشرده در بند ق از ماده ۲ قانون تجارت الکترونیک در ایران هیچ اشکالی به بار نمی‌آورد و تقریباً از مفاهیم جاافتاده در محاورات است.

۲. در برخی از معادل‌سازی‌ها میان اصطلاح انگلیسی و ترجمه فارسی آن تفاوت وجود دارد و در دعاوی بین‌المللی که غالباً دارای دو زبان متفاوت می‌باشند ایجاد نزاع خواهد نمود. برای مثال در یکی از بندهای ماده ۲ چنین مقرر شده است: "داده‌پیام‌های شخصی" (Private Data) یعنی (داده‌پیام‌های مربوط به یک شخص حقیقی موضوع داده مشخص و معین. توضیح اینکه معلوم نیست قانون کدام یک از دو اصطلاح زیر را در نظر داشته است: داده شخصی که نقطه مقابل داده نوعی است و آن مفهومی ریاضی و منطقی است که به صور قضایا برمی‌گردد یا داده خصوصی که نقطه مقابل داده عمومی است و آن مفهومی اقتصادی و مالی است که به امور تجاری و حل دعاوی حقوقی مربوط می‌شود.

در دعاوی بین‌المللی انگلیسی زبان Private به مفهوم دوم آن مطرح است، ولی ترجمه فارسی آن صراحت در مفهوم نخست دارد. این نارسایی، عبارت

۱. خصوصیت بین المللی. یعنی توجه به غیرداخلی بودن ماهیت رابطه حقوقی. اشکالی که ممکن است بر این ماده وارد شود این است که تجارت الکترونیک الزاماً بین المللی نیست، بلکه می تواند داخلی نیز باشد.

۲. ضرورت توسعه هماهنگی بین کشورها. این ماده مقرر نموده است که در تحلیل و تفسیر این قانون باید همیشه به ضرورت توسعه هماهنگی بین کشورها توجه شود.

۳. لزوم حسن نیت^۵. قانون تجارت الکترونیک ایران بر اصل حسن نیت که یکی از قواعد حقوق کامن لا (Common Law) می باشد تأکید کرده است. ولی قانون مدنی ایران از پذیرش آن امتناع دارد و مسئولیت مدنی و لزوم جبران خسارت و ضرر و زیان را با حسن نیت، لااقل در مواردی منتفی نمی داند. زیرا در بحث غصب این اصل را قانون مدنی ایران نپذیرفته است و قاعده تعاقب ایادی را جاری دانسته است هر چند غاصبان بعدی جاهل به غصب بوده و با حسن نیت اقدام نموده باشند.

تصویب این ماده قانونی برخلاف اصل اسلامی بودن قوانین در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است^۶، ولی چون تشخیص دهنده این عدم مطابقت شورای نگهبان است و روال قانونی طی شده است، باید این ایراد را فقط ایراد نظری دانست.

ب) چارچوب داخلی

۱. روش تفسیر قانون تجارت الکترونیک ایران
قانونگذار در موارد فقدان نص یا اجمال یا ابهام

5. good faith.

۶. اصل پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

الکترونیک در ایران چنین مقرر می دارد: "امضای الکترونیکی عبارت از هر نوع علامت منظم شده، یا به نحو منطقی متصل شده به (داده پیام) است که برای شناسایی امضا کننده (داده پیام) مورد استفاده قرار می گیرد." اگر آرم شرکتی که در اختیار سایت هاست به داده پیام منظم شود، از نظر این ماده امضای الکترونیکی (Electronic Signature) است؛ ولی در عرف غیر دیجیتال چنین نیست و از این نظر فرقی میان عرف دیجیتال و عرف غیر دیجیتال وجود ندارد. اما قانونگذار بدون توجه به آن، مقررات شمول دار وضع نموده است.

۳. اصول و قواعد قانون تجارت الکترونیک ایران

در این بخش به اصول و قواعد حاکم بر قانون تجارت الکترونیک در ایران اشاره می شود. این اصول عموماً قواعد و عرف های غالب و متداول در سطح بین المللی است. اهم قواعد و عرف های بین المللی حاکم بر قانون تجارت الکترونیک ایران، عبارت اند از:

۱. قواعد حل تعارض حاکم بر تجارت الکترونیک

در فصل سوم قانون تجارت الکترونیک ایران تحت عنوان تفسیر قانون به قواعد حل تعارض حاکم بر تجارت الکترونیک در ایران اشاره و قواعد بین المللی و قوانین داخلی را چارچوب تحلیل قانون تجارت الکترونیک معرفی نموده است.

الف) چارچوب بین المللی

در این زمینه ماده ۳ به سه فرمول اساسی هر چند ناسازگار با حقوق داخلی اشاره می کند و مقرر می دارد: "در تفسیر این قانون همیشه باید به خصوصیت بین المللی، ضرورت توسعه هماهنگی بین کشورها در کاربرد آن و رعایت لزوم حسن نیت توجه کرد." سه معیار مقرر در قانون عبارت اند از:

نموده است: " هرگونه تغییر در تولید، ارسال، دریافت، ذخیره و یا پردازش داده پیام با توافق و قرارداد خاص طرفین معتبر است."

به عبارت دیگر، قانون پس از وضع قواعد آمره در باب تفسیر قانون تجارت الکترونیک ایران، به وضع قاعده تفسیری می پردازد و قواعد ارادی حاکم بر تغییرات داده ها را مقرر می دارد.

۲. اصول ماهوی و شکلی حاکم بر تجارت الکترونیک

قانون تجارت الکترونیک ایران چند اصل را مسلم دانسته و قواعد حقوقی خود را بر اساس اصول حقوقی زیر استوار نموده است:

۱. «داده پیام» در حکم نوشته است. قانونگذار هرچند در مواردی نظیر اسناد مالکیت، اموال غیر منقول و بیع مواد داروئی به مصرف کننده و ... داده پیام را هم ارزش نوشته نمی داند، ولی در همه موارد دیگر اصل کلی «داده پیام» را حکم نوشته پذیرفته است. زیرا در ماده ۶ چنین مقرر داشته است: " هرگاه وجود یک نوشته از نظر قانون لازم باشد، «داده پیام» در حکم نوشته است مگر در موارد زیر:

الف) اسناد مالکیت اموال غیر منقول، ب) فروش مواد داروئی به مصرف کنندگان نهایی، ج) اعلام، اخطار، هشدار و یا عبارات مشابهی، که دستور خاصی برای استفاده کالا صادر می کند و یا از به کارگیری روش های خاصی به صورت فعل یا ترک فعل منع می کند."

۲. امضای الکترونیک در حکم امضای واقعی است. ماده ۷ قانون تجارت الکترونیک ایران، این فرض قانونی را چنین مقرر می دارد: " هرگاه قانون، وجود امضا را لازم بداند امضای الکترونیکی مکفی است."

۳. بایگانی الکترونیک با شرایطی مقدم بر بایگانی عادی است. قانون تجارت الکترونیک ایران، این اصل را، به طور مشروط، در ماده ۸ چنین مقرر نموده است:

دستگاه قضا را موظف به رعایت سایر قوانین موضوعه نموده و رعایت چهارچوب فصول را لازم دانسته است و در ماده ۴ قانون تجارت الکترونیک ایران مقرر نموده است: " در مواقع سکوت و یا ابهام باب اول این قانون، محاکم قضایی باید براساس سایر قوانین موضوعه و رعایت چهارچوب فصول و مواد مندرج در این قانون، قضاوت نمایند." اما مگر در صورت ابهام یک قانون می توان آن را اجرا کرد که قانونگذار به رعایت مواد مندرج در آن دستور داده است؟ همچنین، مگر می توان در صورت فقدان مواد قانونی به قانون عمل کرد؟ اینها اشکالاتی است که در شکل قانون نویسی وجود دارد و باید رفع شود.

رابطه ماده ۴ قانون تجارت الکترونیک ایران با اصل یکصد و شصت و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چیست؟ آیا در صورت فقدان نص یا اجمال یا تعارض نص به کدام یک باید عمل نمود؟ به نظر می رسد در صورت ابهام در مواد قانون تجارت الکترونیک ایران باید به سایر مواد قانون مراجعه کرد و در صورت فقدان نص یا اجمال یا تعارض نص در سایر قوانین موضوعه، باید به سراغ فتاوی معتبر فقه امامیه رفت. زیرا اگر تعارض میان ماده ۴ این قانون با اصل یکصد و شصت و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی تصور شود، اصل قانون اساسی مقدم بر ماده قانون عادی است و اگر ماده ۴ این قانون تکرار مفاد اصل یکصد و شصت و هفتم باشد، تصویب مجدد آن تاکید تلقی می گردد.

۲. روش تکمیل قانون تجارت الکترونیک ایران

در فصل چهارم قانون تجارت الکترونیک ایران، به منظور توسعه در اعتبار قانونی و تاکید بر مقررات عمومی، قانونگذار قاعده تکمیلی تصویب و در ذیل اعتبار قراردادهای خصوصی ماده ۵ را چنین مقرر

۴. اصل بر امکان اثبات دعوی با سند الکترونیک است. قانون تجارت الکترونیک ایران، نه تنها اثبات دعوی را با سند الکترونیک ممکن بلکه رد آن را در دادگاه ممنوع می‌داند و در ماده ۱۲ چنین مقرر می‌دارد:

"اسناد و ادله اثبات دعوی ممکن است به صورت داده پیام بوده و در هیچ محکمه یا اداره دولتی نمی‌توان براساس قواعد ادله موجود، ارزش اثباتی «داده پیام» را صرفاً به دلیل شکل و قالب آن رد کرد."

قانون تجارت الکترونیک ایران اسناد الکترونیک را بر اساس میزان ایمنی دارای اعتبار می‌داند و در ماده ۱۳ مقرر می‌دارد: "به طور کلی، ارزش اثباتی «داده پیام» ها با توجه به عوامل مطمئن از جمله تناسب روش‌های ایمنی به کار گرفته شده با موضوع و منظور مبادله «داده پیام» تعیین می‌شود این ماده رابطه مستقیم میان ارزش ایمنی سند و اعتبار قضائی آن را ترسیم می‌کند."

۵. اصل بر سند رسمی بودن «داده پیام» مطمئن است؛ قانون تجارت الکترونیک ایران سابقه الکترونیکی مطمئن را در ماده ۱۱ چنین تعریف می‌کند: "سابقه الکترونیکی مطمئن عبارت از «داده پیامی» است که با رعایت شرایط یک سیستم اطلاعاتی مطمئن ذخیره شده و به هنگام لزوم در دسترس و قابل درک است." و در ماده ۱۰ این قانون، شرایط آن را چنین مقرر می‌دارد: "امضای الکترونیکی مطمئن باید دارای شرایط زیر باشد:

الف) نسبت به امضاء کننده منحصر به فرد باشد؛ ب) هویت امضاء کننده «داده پیام» را معلوم نماید؛ ج) به وسیله امضاء کننده و یا تحت اراده انحصاری وی صادر شده باشد؛ د) به نحوی به یک «داده پیام» متصل شود که هر تغییری در آن «داده پیام» قابل تشخیص و کشف باشد."

سپس در ماده ۴ اداده‌های مطمئن را در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در مراجع قضائی و حقوقی می‌داند و چنین مقرر می‌دارد: "کلید «داده پیام» هایی که به طریق مطمئن ایجاد و نگه‌داری شده‌اند از حیث

"هرگاه قانون لازم بداند که اطلاعات به صورت اصل ارائه یا نگه‌داری شود، این امر با نگه‌داری و ارائه اطلاعات به صورت داده پیام نیز در صورت وجود شرایط زیر امکان پذیر است:

الف) اطلاعات مورد نظر قابل دسترسی بوده و امکان استفاده در صورت رجوع بعدی فراهم باشد؛

ب) داده پیام به همان قالبی (فرمتی) که تولید، ارسال و یا دریافت شده و یا به قالبی که دقیقاً نمایشگر اطلاعاتی باشد که تولید، ارسال و یا دریافت شده، نگه‌داری شود؛

ج) اطلاعاتی که مشخص کننده مبدأ، مقصد، زمان ارسال و زمان دریافت داده پیام می‌باشند نیز، در صورت موجود بودن، نگه‌داری شوند؛

د) شرایط دیگری که هر نهاد، سازمان، دستگاه دولتی و یا وزارتخانه در خصوص نگه‌داری داده پیام مرتبط با حوزه مسئولیت خود مقرر نموده، فراهم شده باشد."

بنابراین، قانونگذار در ماده ۸ داده پیام به شرط حفظ محتوا و شکل و در دسترس بودن اطلاعات و تشخیص هویت مبدأ، مقصد، زمان ارسال و زمان دریافت، بایگانی الکترونیک را مثل بایگانی واقعی می‌داند. این جایگزینی امری دائمی است مگر اینکه از تاریخ مشخص و، به طور صریح، خلاف آن تصریح گردد. لذا ماده ۹ چنین مقرر داشته است: "هرگاه شرایطی به وجود آید که از مقطعی معین ارسال «داده پیام» خاتمه یافته و استفاده از اسناد کاغذی جایگزین آن شود سند کاغذی که تحت این شرایط صادر می‌شود باید به طور صریح ختم تبادل «داده پیام» را اعلام کند. جایگزینی اسناد کاغذی به جای «داده پیام» اثری بر حقوق و تعهدات قبلی طرفین نخواهد داشت."

در این ماده به نوعی تقدم داده پیام الکترونیک بر نوشته دستی نیز ضمناً اشاره شده است. یعنی در زمان اعتبار داده های الکترونیک اعتبار سیستم دستی و نوشته معمولی نیازمند تصریح قانونی است.

۸. اصل بر صحت^۸ انتساب داده پیام به اصل ساز است؛ انتساب مستقیم و غیر مستقیم داده به شخص صادرکننده آن در قانون تجارت الکترونیک ایران پذیرفته شده است. خواه سیستم صادرکننده داده انسانی و خواه سیستم مکانیزه باشد.

قانون تجارت الکترونیک ایران در ماده ۱۸ شرایط انتساب را چنین ترسیم می‌نماید: "در موارد زیر «داده پیام» منسوب به اصل ساز است: الف) اگر توسط اصل ساز و یا به وسیله شخصی ارسال شده باشد که از جانب اصل ساز مجاز به این کار بوده است؛ ب) اگر به وسیله سیستم اطلاعاتی برنامه ریزی شده یا تصدی خودکار از جانب اصل ساز ارسال شود."

۹. اصل بر مطابقت با الزامات فنی استاندارد است؛ در ماده ۲۵ قانون تجارت الکترونیک ایران مطابقت با الزامات فنی استاندارد و یا منطبق بودن بر اراده و قرارداد را فرض قانونی دانسته است اگر چه می‌توان خلاف آن را اثبات نمود. به هر حال، این اماره قانونی چنین مقرر شده است: "هنگامی که در تصدیق قید می‌شود داده پیام مطابق با الزامات فنی استاندارد یا روش مورد توافق طرفین دریافت شده، فرض بر این است که آن الزامات رعایت شده‌اند."

۱۰. اصل بر عدم ارسال داده پیام است؛ اصل بر عدم ارسال داده پیام است، مگر اینکه شرایط ارسال آن احراز شود. قانون تجارت الکترونیک ایران در داده‌های غیر صادره و اشتباهی اصل صحت ارسال را قابل اعمال نمی‌داند. قانون تجارت الکترونیک، برای ارسال شرایط ویژه قابل است و اولاً، در ماده ۱۹ آن را چنین مقرر می‌دارد: "داده پیامی که براساس یکی از شروط زیر ارسال می‌شود مخاطب حق دارد آن را

محتویات و امضای مندرج در آن، تعهدات طرفین یا طرفی که تعهد کرده و کلیه اشخاصی که قائم مقام قانونی آنان محسوب می‌شوند، اجرای مفاد آن و سایر آثار در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در مراجع قضایی و حقوقی است." در برابر سند رسمی انکار و تردید نمی‌توان نمود.^۷ قانون تجارت الکترونیک ایران همین اثر اسناد رسمی را به همه فایل‌های مطمئن الکترونیک می‌دهد و در ماده ۱۵ چنین مقرر می‌دارد: "ماده ۱۵ - نسبت به «داده پیام» مطمئن، سوابق الکترونیکی مطمئن و امضای الکترونیکی مطمئن انکار و تردید مسموع نیست و تنها می‌توان ادعای جعلیت به «داده پیام» مزبور وارد و یا ثابت نمود که «داده پیام» مزبور به جهتی از جهات قانونی از اعتبار افتاده است."

۶. اصل داده های الکترونیک مطمئن صحت دارند؛ اصل صحت در معاملات را قانون مدنی ایران پذیرفته است و معاملات را محمول بر صحت می‌داند مگر اینکه خلاف آن ثابت شود. قانون تجارت الکترونیک ایران نیز اصل صحت را به طور محدودتری در صحت برخی از داده‌ها به کار برده و چنین مقرر کرده است: "هر «داده پیامی» که توسط شخص ثالث مطابق با شرایط ماده ۱۱ این قانون ثبت و نگهداری می‌شود، مقرون به صحت است و در ماده ۱۱ به تعریف سابقه الکترونیکی مطمئن پرداخته است."

۷. اصل بر اعتبار ارجاع داده پیام است؛ هر داده یا پذیرفته می‌شود یا ارجاع می‌گردد. قانون تجارت الکترونیک ایران شرایط پذیرش این ارجاع را چنین مقرر می‌دارد: "ارجاع در داده پیام با رعایت موارد زیر معتبر است: الف) مورد ارجاع به طور صریح در «داده پیام» معین شود؛ ب) مورد ارجاع برای طرف مقابل که به آن تکیه می‌کند روشن و مشخص باشد؛ ج) رد داده پیام» موضوع ارجاع مورد قبول طرف باشد."

۷. ماده ۲۲ قانون ثبت.

۸. نک: اصل صحت در القواعد الفقهیه موسوی بجنوردی، العناوین میر فتح قاعده صحت و ...

دریافت را قبول دارد و در ماده ۲۲ چنین مقرر می‌دارد: " هرگاه قبل یا به هنگام ارسال داده پیام اصل ساز از مخاطب بخواهد یا توافق کنند که دریافت «داده پیام» تصدیق شود، اگر به شکل یا روش تصدیق توافق نشده باشد، هر نوع ارتباط خودکار یا مکاتبه یا اتخاذ هر نوع تدبیر مناسب از سوی مخاطب که اصل ساز را به نحو معقول از دریافت داده پیام مطمئن کند تصدیق دریافت داده پیام محسوب می‌گردد."

۱۳. دریافت داده به محتوای آن سرایت نمی‌کند؛ فرض بر آن است که دریافت داده پیام عرفاً به منزله دریافت شکل آن است و شامل دریافت واقعی پیام نیست، مگر اینکه قرینه‌ای وجود داشته باشد. قانون تجارت الکترونیک ایران نیز فرض قانونی دریافت پیام را شامل دریافت محتوا نمی‌داند و در ماده ۲۴ چنین مقرر می‌دارد: " اماره دریافت «داده پیام» راجع به محتوای «داده پیام» صادق نیست."

۱۴. زمان ارسال یا دریافت، زمان ورود به سیستم غیر است (اصل زمانی)؛ زمان ارسال و دریافت داده پیام در قانون تجارت الکترونیک ایران زمان ورود به سیستم غیر، بلکه زمان بازیافت توسط غیر است. منظور سیستمی است که خارج از کنترل صادر کننده پیام و قائم مقام و جانشین قانونی و قضایی و وکیل و نایب صادر کننده پیام باشد.

این اصل در قانون تجارت الکترونیک ایران چنین مقرر شده است: " ارسال «داده پیام» زمانی تحقق می‌یابد که به یک سیستم اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز یا قائم مقام وی وارد شود." و مصادیق این اصل در ماده ۲۷ چنین مقرر شده است: " زمان دریافت «داده پیام» مطابق شرایط زیر خواهد بود:

الف) اگر سیستم اطلاعاتی مخاطب برای دریافت داده پیام معین شده باشد دریافت، زمانی محقق می‌شود که:

ارسال شده محسوب کرده، و مطابق چنین فرضی (ارسال شده) عمل نماید: الف) قبلاً به وسیله اصل ساز روشی معرفی و یا توافق شده باشد که معلوم کند آیا «داده پیام» همان است که اصل ساز ارسال کرده است؛ ب) داده پیام دریافت شده توسط مخاطب از اقدامات شخصی ناشی شده که رابطه اش با اصل ساز، یا نمایندگان وی باعث شده تا شخص مذکور به روش مورد استفاده اصل ساز دسترسی یافته و «داده پیام» را به مثابه «داده پیام» خود بشناسد."

و ثانیاً، داده پیام سهوی را مشمول قانون تجارت الکترونیک نمی‌داند و در ماده ۲۰ مقرر می‌دارد: " ماده (۱۹) این قانون شامل مواردی نیست که پیام از اصل ساز صادر نشده باشد و یا به طور اشتباه صادر شده باشد؛ و ثالثاً، اگر تصدیق دریافت شرط شده باشد قانون تجارت الکترونیک ایران اصل را بر عدم ارسال داده پیام می‌داند و در ماده ۲۳ مقرر می‌دارد: " اگر اصل ساز، به طور صریح، هرگونه اثر حقوقی «داده پیام» را مشروط به تصدیق دریافت داده پیام کرده باشد، «داده پیام» ارسال نشده تلقی می‌شود، مگر آنکه تصدیق آن دریافت شود."

۱۱. اصل بر استقلال و عدم تکرار داده پیام است؛ اصل اولی در هر داده پیام این است که داده پیام مستقل باشد و تکرار داده قبل نباشد. زیرا عقلاً در حالت عادی هر کار را فقط یک بار انجام می‌دهند و از تکرار بدون جهت عمل خودداری می‌نمایند. این اصل در ماده ۲۱ قانون تجارت الکترونیک در ایران چنین مقرر شده است: " هر «داده پیام» یک داده پیام مجزا و مستقل محسوب می‌گردد، مگر آن که معلوم باشد که آن «داده پیام» نسخه‌مجددی از داده پیام اولیه است."

۱۲. تصدیق بر دریافت «داده پیام»، به طور مطلق، پذیرفته است؛ قانون تجارت الکترونیک ایران هر نوع تصدیق در دریافت را پذیرفته است و شکل یا روش خاصی را شرط نمی‌کند و اصل اطلاق در

۱۶. اصل بر انطباق سیستم زمانی با سیستم مکانی نیست؛ اصل بر عدم تفاوت محل استقرار سیستم غیر است؛ اصل زمانی، مستقل از اصل مکانی و محل استقرار سیستم می‌باشد و در تجارت بین الملل و تجارت داخلی هر دو اجرا می‌گردد. لذا در ماده ۲۸ قانون تجارت الکترونیک ایران چنین مقرر شده است: "مفاد ماده (۲۷) این قانون بدون توجه به محل استقرار سیستم اطلاعاتی جاری است."

۱۷. آثار حقوقی داده پیام تابع قواعد عمومی است؛ این اصل در ماده ۳۰ قانون تجارت الکترونیک ایران، چنین مقرر شده است: "آثار حقوقی پس از انتساب، دریافت تصدیق و زمان و مکان ارسال و دریافت «داده پیام» موضوع فصول دوم تا چهارم مبحث چهارم این قانون و همچنین، محتوی «داده پیام» تابع قواعد عمومی است. قلمرو کاربرد اصل تابعیت از قواعد عمومی عبارت‌اند از:

۱. محتوای داده پیام؛
 ۲. انتساب داده پیام؛
 ۳. تصدیق دریافت داده پیام؛
 ۴. زمان و مکان ارسال و دریافت داده پیام."
- منظور قانونگذار در قانون تجارت الکترونیک ایران این است که قواعد و اصول پیش‌بینی شده در این قانون بر قواعد عمومی مندرج در قوانین معتبر ایران (قبل از تصویب قانون تجارت الکترونیک) مقدم است، ولی در قلمرو فوق‌الذکر قواعد حقوق موضوعه و فقه اسلامی در عرض قواعد مندرج در قانون تجارت الکترونیک ایران به کار می‌روند و، همچنان، قواعد قبلی کاربرد دارند و نسخ نشده‌اند.

۴. مقایسه، تحلیل، نقد و بررسی

قانون تجارت الکترونیک ایران در صدد بیان یک سری تعاریف اصطلاحات حقوق خارجی و عرف بین‌المللی و منطقی‌ای است که با حفظ مفاهیم

۱. داده پیام به سیستم اطلاعاتی معین شده وارد شود؛ یا چنانچه «داده پیام» به سیستم اطلاعاتی مخاطب غیر از سیستمی که منحصراً برای این کار معین شده وارد شود «داده پیام» بازیافت شود. (ب) اگر مخاطب، یک سیستم اطلاعاتی برای دریافت معین نکرده باشد، دریافت زمانی محقق می‌شود که داده پیام وارد سیستم اطلاعاتی مخاطب شود."

۱۵. اصول حاکم بر مکان ارسال و دریافت داده پیام، محل فعالیت، معامله و اقامتگاه است؛ مکان ارسال و دریافت داده پیام بر اساس اصولی تعیین می‌شود. خواه محل استقرار دو سیستم گیرنده و فرستنده در یک کشور (تجارت داخلی) و خواه در کشورهای متفاوت (تجارت بین‌المللی) مستقر باشند.

اصولی که به ترتیب بر مکان ارسال و دریافت داده پیام در قانون تجارت الکترونیک ایران حاکم است، عبارت‌اند از: ۱. محل تجاری، یا کاری؛ ۲. نزدیکترین محل به اصل معامله؛ ۳. اقامتگاه قانونی؛

این اصل یک اصل طولی است و تنها در صورتی به بند بعد عمل می‌شود که موضوع شامل بند یا بندهای قبل نشود. این اصل در ماده ۲۹ قانون تجارت الکترونیک ایران چنین مقرر شده است: "اگر محل استقرار سیستم اطلاعاتی با محل استقرار دریافت «داده پیام» مختلف باشد مطابق قاعده زیر عمل می‌شود: الف) محل تجاری یا کاری اصل ساز محل ارسال داده پیام است و محل تجاری یا کاری مخاطب محل دریافت «داده پیام» است، مگر آنکه خلاف آن توافق شده باشد. (ب) اگر اصل ساز بیش از یک محل تجاری یا کاری داشته باشد، نزدیکترین محل به اصل معامله، محل تجاری یا کاری خواهد بود. در غیر این صورت، محل اصلی شرکت، محل تجاری یا کاری است. (ج) اگر اصل ساز یا مخاطب فاقد محل تجاری یا کاری باشند، اقامتگاه قانونی آنان ملاک خواهد بود."

غالب فعلی بین انسان‌های زمین، کمتر وارد مباحث فرق میان تولید اطلاعات و مصرف اطلاعات شدن، عدم طرح عنصر مرز در تجارت الکترونیک، مقررات عمومی حق دفاع در برابر ربایش اطلاعات توسط سیستم‌های ماهواره‌ای فوق جوی از ایران، عدم پیش بینی مقررات مراکز تحقیقات خصوصی داخلی، بین المللی و روابط تجارت الکترونیک میان آنها، عدم مطرح شدن قواعد فقه اهل البیت در باب رسیدگی به دعاوی و سایر موارد.

البته انتقادات نظری مانع از اجرای قانون تجارت الکترونیک در ایران نیست. زیرا تشخیص مطابقت با اسلام براساس اصل چهارم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر عهده شورای نگهبان است و برای تصویب این قانون نیز روال قانونی طی شده است.

منابع

قانون تجارت الکترونیکی مصوب دی ۱۳۸۳؛

کتاب دکتر مهدی شهیدی

کتاب دکتر حسن امامی

کتاب قواعد فقهیه

سایر قوانین ایران

سلسله الینابیع الفقهیه

ELECTRONIC COMMERCE, Third edition, Michael Chi sick and Alistair Kelman (London, Sweet & Maxwell, 2002 ;

INFORMATION TECHNOLOGY & THE LAW, SECEND EDITION, Christ Edwards, Nigel Savage and LAN Walden, 1990. ■

9. **INFORMATION TECHNOLOGY & THE LAW, SECEND EDITION** , Christ Edwards , Nigel Savage and LAN Walden , 1990,P 3.

۱۰. نک: سلسله الینابیع الفقهیه، کتب ضمان و غصب .

۱۱. حسن امامی، حقوق مدنی، ذیل " تعاقب ایادی " .

۱۲. ماخذ شناسی قواعد فقهیه، دفتر تبلیغات حوزه علمیه ، قم ، ذیل قاعده .

خارجی آن، سعی در ترجمه آن و قانونی نمودن آنها دارد .

همچنین، قانون تجارت الکترونیک ایران در صدد بیان اصول حقوق عرفی حاکم بر تجارت الکترونیک است^۹ تا قافله تجارت جهانی عقب نماند و خیلی توجهی به سوابق قانونگذاری در ایران نیز ندارد.^{۱۰} همچنان که سعی در انطباق آن با اصول حقوق اسلامی نیز ندارد .

این قانون را می‌توان سر آغاز ورود قوانین حقوق کامن لا به صورت یک جانبه و مسلط بر حقوق ایران دانست. این تسلط به قدری شتاب زده است که حتی اصل حسن نیت (good faith) که قانون مدنی ایران در ابواب ضمانات و غصب از آن اجتناب نموده است نیز مورد پذیرش عمومی قرار گرفته است و از قواعد فقهی " الغاصب یوخذ باشق الاحوال"^{۱۱} و " الغاصب یوخذ باشد الاحوال"^{۱۲} سراسیمه چشم پوشی شده است .

در قانون تجارت الکترونیک ایران مباحثی فراموش شده است و به طور کلی طرح نشده است. مثل: خسارات ناشی از قطع برق در انتقال اطلاعات، نحوه ارزش گذاری بر اطلاعات در صورت نامعلوم بودن اطلاعات، نقش دولت‌ها در تجارت الکترونیک، روش حل تعارض عرف‌ها در رایانه‌های مبدا و گیرنده و واسطه‌ها، تفاوت اطلاعات ارزشی با سایر اطلاعات، مراجع فیلترینگ اطلاعات منافی با عفاف عمومی، نظم عمومی و اخلاق حسنه، نحوه برخورد با اطلاعات مهاجم، قواعد و حدود اخذ اطلاعات از سایتها، فرق اطلاعات آموزشی با اطلاعات تجاری، تفاوت حقوق و تکالیف بنگاه های تجاری ایرانی و غیرایرانی، نحوه برخورد با تجارت قاچاق در تجارت الکترونیک، نامعلوم بودن شیوه دستگیری مجرمان اینترنتی در ایران و جهان، عدم توجه به اصل اعتبار متقابل در قانونگذاری دولت های الکترونیک، قواعد مربوط به تماس های بین ارتباطات بین هکرها و محدود شدن به روابط